नेपाली र भोजपुरी भाषाका क्रियाको तुलनात्मक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागको सत्र प्रणालीअन्तर्गत
नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तहको पाठ्यांश नम्बर
४८३ को आवश्यकता पूर्तिका निम्ति
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सिर्जना सुवेदी
स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर
२०७४

सिफारिसपत्र

'नेपाली र भोजपुरी भाषाका क्रियाको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र छात्रा सिर्जना सुवेदीले मेरा निर्देशनमा तयार पारेकाले उक्त शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि म त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा.डा.गोविन्दप्रसाद शर्मा

शोधनिर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रि.वि.

कीर्तिपुर ।

मिति : २०७४/१२/१२

स्वीकृतिपत्र

१. प्रा.डा.देवीप्रसाद गौतम ....
विभागीय प्रमुख

२. सहप्रा.डा.गोविन्दप्रसाद शर्मा ....
शोधनिर्देशक

३. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल ....
बाह्य परीक्षक

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

मितिः २०७४/१२/१८

कृतज्ञताज्ञापन

'नेपाली र भोजपुरी भाषाका क्रियाको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तहको चौथो सत्रको पाठ्यांश नम्बर ४८३ को आवश्यकता पूर्तिका लागि तयार पारिएको हो । यो कार्य सम्पन्न गर्न विभिन्न व्यक्तिहरूबाट महत्त्वपूर्ण सहयोग प्राप्त भएको छ । त्यसका निम्ति सबैलाई कृतज्ञताज्ञापन गर्नु म आफ्नो कर्तव्य सम्झन्छु ।

आदरणीय गुरुवर सहप्राध्यापक डा. गोविन्दप्रसाद शर्माको कुशल निर्देशनमा प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्ने अवसर मैले पाएको छु । आदरणी गुरुबाट भषिक अध्ययनको यो कार्य सम्पन्न गर्न प्राप्त प्रेरणा, हौसला, सल्लाह र विशिष्ट निर्देशनबाट नै यसको स्वरूप निर्माण भएको हो । उहाँको पटकपटकको उत्साहप्रद निर्देशनबाट यो कार्य सम्पन्न हुन सकेको हो । उहाँले गर्नुभएको सहयोगको लागि म सदा आभारी छु र सर्वप्रथम उहाँप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्छु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा शोधकार्य सम्पन्न गर्न स्वीकृति दिने नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यस क्रममा विशेष उत्प्रेरणा तथा प्राज्ञिक सल्लाह र सुझाउ प्रदान गर्नुहुने गुरु प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्य तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने विभागका कर्मचारीहरू प्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । सामग्री सङ्कलनदेखि शोधपत्र लेखनका क्रममा सहयोग पुर्‍याउनुहुने सम्पूर्ण शुभेच्छु र मित्रजनप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधार्थी

....

सिर्जना सुवेदी
स्नातकोत्तर तह
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

सिम्बल नम्बर
०००३९९
त्रि.वि.रजिस्टेसन नं.
९-२-४७३-८९-२०१०

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय **१-९**

१.१ विषयपरिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ८

१.६ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा ८

१.७ अध्ययन विधि ८

१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि ८

१.७.२ सामग्रीविश्लेषण विधि ९

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ९

दोस्रो परिच्छेद : नेपाली र भोजपुरी भाषाको परिचय **१०-२२**

२.१ विषयप्रवेश १०

२.२ भारोपेली परिवार १०

२.३ भारोपेली भाषा परिवारको उद्भव ११

२.४ भारोपेली भाषा परिवारका शाखा १२

२.५ नेपालमा बोलिने भारोपेली परिवारका भाषाहरू १२

२.६ नेपाली भाषाको सामान्य परिचय १४

२.६.१ नेपाली भाषाको उद्भव र विकास १४

२.६.२ भौगोलिक विस्तार र भाषिका १६

२.७ भोजपुरी भाषाको परिचय १६

२.७.१ भोजपुरी भाषाको उद्भव र विकास १७

२.७.२ भौगोलिक विस्तार र भाषिका १९

२.८ नेपाली र भोजपुरी भाषाको सम्बन्ध २१

२.९ निष्कर्ष २२

तेस्रो परिच्छेद : नेपाली र भोजपुरी क्रियाका संरचना **२३-३६**
३.१ विषयप्रवेश २३
३.२ क्रियको चिनारी २३
३.३ क्रियाका संरचनाको आधार २४
३.३.१ बनोटका आधारमा धातु २४
३.३.२ अक्षरका आधारमा धातु २६
३.३.३ अन्त्यका आधारमा धातु २८
३.४ संरचनाका आधारमा क्रिया ३०
३.४.१ सरल क्रिया ३०
३.४.२ जटिल क्रिया ३१
३.५ निष्कर्ष ३५
चौथो परिच्छेद : नेपाली र भोजपुरी क्रियाका रूपायन **३७-१०७**
४.१ विषय परिचय ३७
४.२ लिङ्गको आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ३७
४.३ वचनका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ४८
४.४ पुरुषका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ५८
४.५ आदरका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ६५
४.६ कालका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ७०
४.७ पक्षका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ७८
४.८ भावका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ८९
४.९ वाच्यका आधारमा नेपाली र भोजपुरी क्रिया ९८
४.१० ध्रुवीयता (करण/अकरण) का आधारमा नेपाली क्रिया १०३
४.११ निष्कर्ष १०५
पाँचौं परिच्छेद : सारांश तथा निष्कर्ष **१०८-११२**
५.१ विषय प्रवेश १०८
५.२ सारांश १०८
५.३ निष्कर्ष १०९
सन्दर्भसूची

तालिकासूची

१	नेपालमा बोलिने भारोपेली परिवारका भाषा	१३
२	वर्तमानकालीन क्रियामा लिङ्ग	३९
३	भूतकालीन क्रियामा लिङ्ग	४३
४	भविष्यत्कालीन क्रियामा लिङ्ग	४५
५	वर्तमानकालीन क्रियामा वचन	५०
६	भूतकालीन क्रियामा वचन	५३
७	भविष्यत्कालीन क्रियामा वचन	५६
८	वर्तमानकालीन क्रिया	७२
९	भूतकालीन क्रिया	७४
१०	भविष्यत्कालीन क्रिया	७७
११	सामान्य पक्षमा क्रिया	८०
१२	अपूर्ण पक्षमा क्रिया	८२
१३	पूर्ण पक्षमा क्रिया	८६
१४	इच्छार्थक क्रिया	९२
१५	आज्ञार्थक क्रिया	९४
१६	सम्भावनार्थक क्रिया	९५

आरेखसूची

१	नेपाली भाषाको उद्भव	१५
२	भोजपुरी भाषाको उद्भव	१८
३	नेपाली भाषाको लिङ्गव्यवस्था	३८

सङ्क्षिप्त शब्दसूची

ए.व.	=	एकवचन
क्र.सं.	=	क्रम सङ्ख्या
डा.	=	डाक्टर
त्रि.वि.	=	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नं.	=	नम्बर
नेपा.	=	नेपाली
प्रा.	=	प्राध्यापक
प्रा.डा.	=	प्राध्यापक डाक्टर
ब.व.	=	बहुवचन
व.	=	वर्तमान
भ.	=	भविष्यत्
भू.	=	भूत
भोज.	=	भोजपुरी
सहप्रा.	=	सहप्राध्यापक